

Etos ustvarjalnosti v najboljši šoli v Evropi

Dušan Rutar

Kaj je narobe, če učenci mirno, tiho, disciplinirano, urejeno, potrpežljivo in v pravih telesnih položajih dolge ure vsak dan sedijo v šolskih klopih in brez prekinjanja poslušajo učitelja, ki jim predava in tako prenaša bolj ali manj abstraktno in od njihovega resničnega življenja odtušeno znanje, za katerega velja nekakšen konsenz, da je trenutno najbolj v veljavi? Vse. Zakaj?

Najprej zato, ker je etos ustvarjalnosti v realnem vsakdanjem življenju dokazano veliko boljši za človeka, za njegovo dobrobit ali dobro počutje, da ne govorimo še o blagostanju (angl. well-being), kot pa poslušanje učiteljev, ki se gotovo spoznajo na svoj predmet, in strah pred možnostjo, da bi jih povprašal, kako vedo, da vse to, kar predavajo, res vedo, in se nato z njimi še pogovarjal, kajti čisto mogoče je, da najnovejša znanstvena spoznanja že nasprotujejo temu, kar predavajo. Etos ustvarjalnosti temelji na občutku svobode, tako učiteljeve kot učenčeve, ter na kultiviranju dvoma, kritičnega razmišljanja in neformalnih, ustvarjalnih odnosov med učitelji in učenci, zaradi katerih se vsi dobro počutijo in se ob priložnosti celo pohvalijo, kako dobre medsebojne odnose, temelječe na vzajemnem zaupanju, imajo. A pojdimo po vrsti.

Že dolgo je jasno, da imajo najboljše šole nekatere značilnosti, po katerih se razlikujejo od drugih, ne tako dobrih šol. Značilnosti je več, najnovejše znanstvene raziskave (Demie 2023; Pashiardis in Johansson 2021) pa potrjujejo, da vse bolj izstopajo te:

- inovativne metode poučevanja namesto tradicionalnih predavanj in suhoparnega prenašanja znanja, ki ne pritegne učencev in ne spodbuja globljega učenja;
- zagotavljanje realnih učnih izkušenj, povezanih z zahtevami sodobnih delovnih mest;
- razvijanje kritičnega razmišljanja, inovativnega in ustvarjalnega reševanja problemov;
- uporaba najnovejših digitalnih orodij za izboljšanje poučevanja in učenja;
- kultura sodelovanja za spodbujanje občutka skupnosti in skupne odgovornosti;
- prilagojeno ali personalizirano učenje, ki ustreza individualnim potrebam in sposobnostim otrok; poudarjanje pomena učenja t. i. mehkih veščin (npr. kakovostni odnosi, timsko delo, sočutje);
- krepitev dobrega počutja (angl. well-being) in duševnega zdravja;
- različni načini ocenjevanja in zagotavljanje konstruktivnih povratnih informacij učencem;
- močna vključenost staršev.

Izsledke številnih študij o delovanju dobrih šol, narejenih v zadnjih nekaj letih na različnih koncih sveta, lahko predstavimo še nekoliko drugače. V dobrih šolah dajejo prednost kultiviranju digitalne in medijske pismenosti, socialnih veščin, dobrih odnosov, pravičnosti in sočutja (De Souza idr. 2019; Thomas idr. 2018; Rodriguez idr. 2020).

Nekateri načrtovalci šolskih politik v najbolj razvitih državah sveta so tako že pred nekaj leti sprejeli znanstvena spoznanja o naravi učenja ter ugotovili, da je najboljše izhodišče za prenovu šolskih predmetov in preoblikovanje učnih načrtov za prihodnost premik od tradicionalnih šolskih predmetov, določenih s kurikulumom, premik k razvijanju in h krepitevi kompetenčnih področij. Znanost je prepoznala štiri ključna področja:

1. predmetno specifične kompetence, med katerimi izstopata samoreguliranje in metakognicija;
2. usposobljenost za učenje;
3. usposobljenost za komuniciranje, odnose in sodelovanje;
4. usposobljenost za raziskovanje in ustvarjanje.

Ugotovimo lahko, da poučevanje vsebin posameznih predmetov ni dovolj za razvijanje naštetih kompetenc, kar pomeni, da potrebujemo nove pristope k poučevanju in učenju.

Estonske šole

V nadaljevanju si zato ogledamo, kako zapisano udeležanje v najboljši šoli v Evropi, kot jo imenujejo (Saner 2024). Trenutno ni tako pomembno, ali je zares najboljša ali morda ni, o tem se bodo gotovo kresala mnenja. Kar je zares pomembno, pa je, da t. i. »najboljša šola v Evropi« dokazuje, da ni treba vedno znova odkrivati tople vode, saj nekatere zadeve v šolah preizkušeno delujejo in dajejo zares dobre rezultate.

V članku z naslovom Zakaj ima Estonija najboljše šole v Evropi (Saner 2024) preberemo, da ni zelo težko postati dobra šola, čeprav si bil kot država dolga leta žrtev sovjetskega avtoritarnega režima, če s so-mišljeniki resno premisliš nekaj dobrih idej, preizku-

šenih v praksi in potrjenih z znanostjo, nato pa jih udejanjaš v praksi. Sprehodimo se torej skozi začetne ideje o najboljši šoli v Evropi.

Če hočeš napredovati in uspevati v sodobnem svetu, moraš biti pameten. Zelo dobro in koristno je zato staviti na šolo in jo narediti čim boljšo, saj v njej vsakdo preživi veliko let svojega življenja in se tam uči. Naj se torej v šolah otroci in mladi učijo biti – pametni. Taka je začetna zelo preprosta ideja Estoncev.

In biti pameten ne pomeni, da dolga leta tiho kopičiš informacije in znanje, ki ga prenašajo učitelji, se cele dneve učiš, zlasti na pamet, tekmuješ za dobre ocene, od katerih itak kaj šteje zgolj petica, nato pa večino naučenega v kratkem pozabiš. Ker smo že pametni, znamo dosti bolje, zlasti pa se zavedamo pomena socialne in čustvene inteligentnosti za človekov osebnostni, duševni in duhovni razvoj, za dobre medsebojne odnose, dobro počutje in blagostanje (angl. well-being).

Druga ideja: **enakost.** Kaj, če bi naredili tako šolo, da bi imeli vsi otroci v njej zagotovljeno brezplačno šolsko kosilo? To je zelo praktična zadeva, pravijo v estonskih šolah, je pa tudi ideološka, kar sploh ni slabo. Socialno in družbeno enakost seveda dosegamo in krepimo tudi na drugačne načine, ki pa niso predmet tega zapisa.

Tretja ideja: **samostojnost oziroma avtonomija.** Mislimo tako na samostojnost otrok kot na samostojnost šol in učiteljev, ki jim ni treba predpisati čisto vsakega koraka ter določiti, kaj smejo in česa ne smejo narediti v svojih razredih, katerega učnega načrta se morajo držati kot pijanec plota, da že sredi septembra rečejo učencem, da zaostajajo za omenjenim kurikulumom in da morajo hiteti z je-manjem snovi, kot se reče. **Biti pameten** je namreč zelo tesno prepleteno s samostojnostjo in z ustvarjalnostjo. Lahko sicer postaneš pameten, toda če si vedno znova nekomu podrejen, zlasti ljudem, ki niso toliko pametni, kot si sam, zna biti v življenju, ne le v šoli, zelo frustrirajoče in neprijetno, predvsem pa je to sila neučinkovito.

Četrta ideja: **digitalna pismenost in kreativnost.** Vsi učenci in učitelji se zato v estonskih šolah posvečajo umetnosti in uporabljajo najsodobnejše digitalne tehnologije. Čisto nič ni zato narobe, če se učiš kuhati, se pogovarjati o filmih, programirati robota in se pri tem pogovarjati še z umetno inteligenco. In če to počneš timsko, se pri tem učiš razumnega reševanja kompleksnih problemov in učinkovitega komuniciranja, toliko bolje.

Peta ideja je še eno vprašanje: **vprašanje vrednosti učiteljskega poklica.** Kaj, če bi bili učitelji visoko izobraženi, številni bi imeli znanstvene magisterije in

doktorate, bili pa bi tudi zelo dobro plačani – na primer tako kot zdravniki, sodniki ali celo poslanci?

Sklepna ugotovitev

Etos ustvarjalnosti v šolah pomeni spodbujanje ustvarjalnosti in zmožnosti vsakega učenca, da se ne razvija kot družbeno konformistično bitje, temveč da odkriva notranje sile in zmožnosti za subjektivacijo, da se ne boji biti drugačen, da ga drugačnost izziva kot duhovno bitje, ki se zaveda pomena kritičnega razmišljanja, ohranjanja zvestobe resnici oziroma proceduram resnice, nikoli zares končanega raziskovanja sveta in kultiviranja sočutja.

Vse to odkrivamo v samem jedru človeške narave, prepoznavamo kot najboljše zmožnosti človeških bitij, ki omogočajo preživetje. Biti pameten zato zajema kultiviranje čustvene inteligence, ustvarjalnosti in domišljije, jezika in komunikacije, socialne povezanosti in skupnostne skrbi, radovednosti in čudenja, empatije in sočutja, odpornosti in prilagodljivosti, duhovnosti, ustvarjanja pomena in smisla, samoizražanja, ranljivosti in nepopolnosti.

Viri in literatura

- Benninga, J. S., Berkowitz, M. W., Kuehn, P., Smith, K. (2006): Character and Academics: What Good Schools Do. *Phi Delta Kappan*, 87(6), 448-452. <https://doi.org/10.1177/003172170608700610>
- Demie, F. (2023): Tackling educational inequality: Lessons from London schools. *Equity in Education & Society*, 2(3), 243-266. <https://doi.org/10.1177/27526461231161775>
- De Souza, A. M. C. idr. (2019): The Relationship Between Social Skills and Academic Achievement. *Journal of Educational Psychology*, 111(3), 531-544.
- Eisenschmidt, E., Kumpas-Lenk, K., Vanari, K., Arus, H., Ivanova, K. (2024): Fostering Collaborative School Improvement in Estonian Schools. *Journal of School Leadership*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/10526846241245085>
- Pashardis, P., Johansson, O. (2021): Successful and effective schools: Bridging the gap. *Educational Management Administration & Leadership*, 49(5), 690-707. <https://doi.org/10.1177/1741143220932585>
- Rodriguez, J. M. idr. (2020): The Impact of Digital Literacy on Student Learning. *Journal of Educational Computing Research*, 57(4), 531-546.
- Weale, S. (2022): 'It's not just childcare': Focus on early years education sets Estonia apart, *The Guardian*. Dostopno na: <https://www.theguardian.com/education/2022/nov/05/estonia-focus-early-year-innovative-kindergarten-highest-performer-international-education-ranking>, 24. 5. 2024
- Saner, E. (2024): Free lunches, brain breaks and happy teachers: why Estonia has the best schools in Europe, *The Guardian*. Dostopno na: <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2024/mar/27/free-lunches-brain-breaks-and-happy-teachers-why-estonia-has-the-best-schools-in-europe>, 24. 5. 2024
- Syeed, E. (2022): The Space Beyond Equity: A Blueprint of Radical Possibilities in School Design. *Educational Policy*, 36(4), 769-795. <https://doi.org/10.1177/08959048221087207>
- Thomas, K. W. idr. (2018): The Effects of Compassion Training on Student Well-being. *Journal of Positive Psychology*, 13(5), 531-544.